

CEGESOMA NEWSLETTER

NR 1 - JULI 2013

[nl](#) [fr](#) [en](#)

DE HERDENKINGEN VAN DE GROTE OORLOG

Het Cegesoma zal in 2014-2018 allerlei projecten ontplooiën over de Eerste Wereldoorlog: boeken, tentoonstellingen, studiedagen... Eén van onze speerpunten wordt een internationaal colloquium in 2015, over de impact van de Grote Oorlog op de Europese natiestaat. [\[MEER INFO\]](#) (http://www.cegesoma.be/cms/index_nl.php?article=2360)

MAGISTRATEN IN DE EERSTE WERELDOORLOG

Ook aan onderzoeksprojecten over de Eerste Wereldoorlog zal het in de komende jaren niet ontbreken. Collega Mélanie Bost verdedigde onlangs met succes een doctoraat over de moeilijke positie van de Belgische magistratuur in de bezettingsjaren. [\[MEER INFO\]](#) (http://www.cegesoma.be/cms/index_nl.php?article=2373)

STUDIEDAG JODEN EN VERZET

Het is dit jaar 70 jaar geleden dat drie dappere verzetslui bij Boortmeerbeek een spectaculaire actie ondernamen tegen het 20ste konvooi van Mechelen naar Auschwitz. Op 20 november 2013 organiseert het Cegesoma samen met Kazerne Dossin een boeiende studiedag over 'Joden en Verzet'. [\[MEER INFO\]](#) (http://www.cegesoma.be/cms/index_nl.php?article=2362)

PRIKBORD

Omwille van financiële bezuinigingen zijn we genooddacht om het transport van documenten uit het depot in de Belgradostraat tijdelijk te beperken. [\[MEER INFO\]](#) (http://www.cegesoma.be/cms/index_nl.php?article=2356)

OVER DEZE NIEUWSBRIEF

Voortaan houden we u via deze elektronische nieuwsbrief op de hoogte van onze belangrijkste nieuwsfeiten. Indien uw mailbox echter al uitpuilt van de nieuwsbrieven, kunt u zich desgewenst uitschrijven. [\[MEER INFO\]](#) (<mailto:cegesoma@cegesoma.be>)

DE ARCHIEVEN VAN MRAX: XENOFOBIE IN HET NAOORLOGSE BELGIË

Het Cegesoma heeft zopas de overdracht van de archieven van MRAX (Mouvement contre le Racisme, l'Antisémitisme et la Xénophobie) afgerond. Ontdek wat dit indrukwekkende fonds in petto heeft! [\[MEER INFO\]](#) (http://www.cegesoma.be/cms/index_nl.php?article=2369)

Colloquium Oorlog en Vaderland: WOI in natieperspectief

Cegesoma coördineert een **internationaal wetenschappelijk colloquium** over de impact van WOI op de ontwikkeling van de Europese natiestaat. Het colloquium zal plaatsvinden **in oktober 2015** in het **Egmontpaleis te Brussel**, dankzij de steun van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Het wetenschappelijk comité telt vertegenwoordigers van alle Belgische universiteiten en enkele federale wetenschappelijke instellingen. Daarnaast werd voor dit colloquium ook een beschermcomité opgericht, waarvoor alle minister-presidenten van de deelregeringen in ons land inmiddels toezegden. Dit beschermcomité wordt voorgezeten door eerste minister Elio Di Rupo.

Het is duidelijk dat het begrip 'vaderland' in Europa tussen 1914 en 1919 onderhevig was aan snelle en fundamentele veranderingen. Dit internationale congres wil het vaderlandbegrip en de constructie van de natiestaat kritisch bekijken. Dit zal gebeuren via **verschillende thematische sessies**, waarin zowel gerenomeerde sprekers als jonge onderzoekers zullen spreken. Na de zomer 2013 zullen de concrete thema's worden bekend gemaakt.

Het wetenschappelijk gedeelte zal worden afgesloten met een **ruimere publiekssessie**, waarin ambassadeurs van enkele betrokken landen zullen debatteren over de betekenis van WOI in hun respectieve landen vandaag.

Organisatie/coördinatie: Nico Wouters (Cegesoma).

De leden van het wetenschappelijk comité: Rudi Van Doorslaer (directeur Cegesoma), Mélanie Bost (Cegesoma), Geneviève Warland (FUSL), Emmanuel Debruyne (UCL), Laurence van Ypersele (UCL), Antoon Vrints (UGent), Pieter Lagrou (ULB), Serge Jaumain (ULB), Marnix Beyen (UA), Axel Tixhon (UNamur), Catherine Lanneau (Ulg), Emmanuel Gerard (KU Leuven), Peter Scholliers (VUB), Stanislas Horvat (Koninklijke Militaire School), Michaël Amara (ARA), Marc D'Hoore (KBR), Sophie De Schaepdrijver (*Penn State University*).

De leden van het beschermcomité: Eerste Minister Elio Di Rupo als voorzitter, en als leden de ministers-presidenten Rudy Demotte, Karl-Heinz Lambertz, Kris Peeters en Rudi Vervoort.

Voor alle informatie : [Karel Strobbe](#).

Nico Wouters

18 / 6 / 2013

Zicht op het binnenplein van het Egmontpaleis (Brussel).

◀ [Terug](#) ▶

Rechtspreken in aanwezigheid van de vijand. De ervaring van de Belgische magistraten in 1914-1918

De geschiedenis van het gerecht viel lange tijd wat uit de boot in de historiografie over de Eerste Wereldoorlog. De doctoraatsverhandeling "*Traverser l'Occupation 1914-1918. Du modus vivendi à la grève, la magistrature belge face aux occupants allemands*", die onlangs door [Mélanie Bost](#) aan de UCL werd verdedigd, vult deze leemte op. Mélanie herontdekte de rol die de Belgische magistraten hebben gespeeld in deze crisisperiode en werpt een nieuw licht op de verhouding tussen bezetter en bezette bevolking tussen 1914 en 1918.

Hieronder staat de auteur stil bij enkele van haar belangrijkste bevindingen.

Wat was eigenlijk het uitgangspunt van dit onderzoek?

Ik heb mijn thesis gerealiseerd in het kader van de IUPAP "Justice and society: sociopolitical history of justice administration in Belgium (1795-2005)". Dit onderzoeksprogramma, gefinancierd door het federale Wetenschapsbeleid, is in 2007 van start gegaan vanuit de vaststelling dat er op wetenschappelijk gebied nog veel vragen waren over de geschiedenis van de Belgische justitie. Dat gemis aan kennis gold vooral voor de personen die in het middelpunt van de gerechtelijke organisatie stonden (de magistraten): traditioneel een erg discrete groep, maar wél de derde macht in België en in die hoedanigheid een belangrijke politieke en sociale speler.

Twee gebeurtenissen uit 1918 waren desondanks in het collectieve geheugen blijven hangen: de vervolging van de activisten van de Raad van Vlaanderen, op gang gebracht door het Brusselse Hof van Beroep, en natuurlijk de staking van de magistratuur, die een reactie was op de deportatie van leidinggevende figuren binnen het Hof wegens 'politieke manifestatie'. Het samenleven van de rechterlijke macht met de bezetter in de drie voorafgaande jaren echter, met alle daarbij horende polemieken, was uit het gezichtsveld verdwenen. Als er al over werd geschreven, gingen het enkel over de wandaden van de bezetter.

Dit zwart-witdenken maakte een nieuw onderzoek noodzakelijk. Het toegankelijk worden van gerechtelijke archieven uit de Eerste Wereldoorlog maakte de verkenning van een relatief maagdelijk gebeuren onderzoeksterrein mogelijk. Door de beschikbaarheid van archieven kon ik op een vernieuwende manier bijdragen aan het onderzoek over de bezettingsperiode en de kennis over de derde macht.

Hoe zou je de houding van de Belgische magistraten dan omschrijven?

De patriotistische literatuur uit de jaren 1920 heeft het beeld opgehangen van een magistratuur die zich verzette. De bronnen laten echter een andere realiteit zien. Vóór februari 1918 was het vooral de prioriteit van de magistratuur om het voortbestaan van het gerechtelijke apparaat veilig te stellen en de onafhankelijkheid van het korps te garanderen, zelfs als dit gepaard zou gaan met ongemakkelijke compromissen.

Verskillende factoren verklaren deze aanwezigheidspolitiek. Eind 1914 werden de magistraten verplicht om een loyaliteitsverklaring te ondertekenen. Het was hun toegestaan om hun functie te blijven uitoefenen, op voorwaarde dat ze zich onthielden van elke vorm van vijandigheid tegenover de bezetter. Ook de orders die ze op het ogenblik van de invasie van de Belgische regering hadden ontvangen, schreven een neutrale en loyale samenwerking voor. Deze instructies waren gebaseerd op de mensenrechten en bestaande conventies (Conventie IV van Den Haag uit 1907), die iedere bezetter opdroeg een vorm van voorlopig bestuur te handhaven in de gebieden die onder zijn controle kwamen te liggen. Volledig in de geest van Den Haag erkenden de hoge magistraten het feitelijk gezag van de bezetter. Dat hield ook in dat die bezetter regelgeving kon uitvaardigen die hun competenties inperkte, zolang de bezetter zich maar onthield van inmenging en de magistratuur niet verplichtte tot al te veel compromissen. Ieder zijn werkdomein, zo luidde het pact.

De enge focus van de magistratuur op haar eigen onafhankelijkheid was gebruikelijk. De magistratuur had de gewoonte om zich veraf te houden van enige machtsuitbreiding. Meer zelfs, ze zou nog liever haar macht zien afnemen dan haar onafhankelijkheid te zien tanen. Dat deze habitus terugging tot de vooroorlogse periode, werd recent nog door Françoise Muller aangetoond in een publicatie over het Hof van Cassatie. Een breder tijds kader is dus nodig voor een goed begrip van de magistratuur 'in oorlog'.

Met deze juridische en sociologische elementen in het achterhoofd, is een lezing van het gedrag van de magistraten in termen van verzet en collaboratie niet erg opportuun.

Officieel bezoek van Koning Albert I aan de magistraten van het Hof van cassatie in het Justitiepaleis, 25 november 1918. (KB, prentenkabinet)

Hoe verklaar je dan de gebeurtenissen van februari 1918?

In de loop van de bezetting was deze neutraliteit steeds moeilijker te handhaven. De *modus vivendi* werd steeds brozer. Dat was enerzijds het gevolg van externe factoren – een bezettingspolitiek die steeds flagranter indruiste tegen het internationaal recht (dwangarbeid, bestuurlijke scheiding) – en anderzijds van de polemieken die ontstonden in gerechtelijke kringen als reactie op het attentisme van de magistratuur. Deze onenigheid, deze confrontatie van ideeën en overtuigingen, die men na de oorlog zo snel mogelijk wilde vergeten, verklaart ten dele de staking van 1918. Deze daad betekende een totale ommezwaai in de tot dan toe gevoerde politiek. Het was een meesterlijke zet, want meteen werd de magistratuur al haar voorafgaandelijke compromissen vergeven.

De staking was een bijzonder moment, zeker in vergelijking met het gedrag van de hoge magistratuur in de jaren voordien, en ze maakte duidelijk dat voor hen het point of no return was bereikt. Toch ging het minder om de verdediging van de nationale instellingen, die werden bedreigd door de afkondiging van de Vlaamse autonomie – de magistratuur heeft immers niet geprotesteerd toen de administratieve scheiding inging – dan wel om de verdediging van het essentiële kenmerk van de magistratuur – haar onafhankelijkheid. Pas toen er gespot werd met de onafhankelijkheid van de magistratuur, toen de raadslui van het Hof van Beroep van Brussel werden geschorst en de leidinggevenden werden gedeporteerd, ging het Hof van Cassatie over tot collectief ontslag. De oorlogservaring toont heel goed de belangrijkheid aan van groepsgeest.

Wat is volgens jou de belangrijkste bijdrage van deze studie aan de geschiedschrijving van de bezetting?

Ik zou twee punten willen noemen. Dit onderzoek onderlijnt het meervoudige en veranderlijke karakter van het begrip patriotisme. In de schoot van eenzelfde beroepsgroep kwam de aanwezigheidspolitiek al snel in conflict met verschillende, concurrerende definities van juridisch patriotisme. Sommige advocaten, maar ook enkele magistraten en vooral de man die in de naoorlogse repressie van collaborateurs een fundamentele rol heeft gespeeld, Jean Servais, vonden het jammer dat de magistratuur zich niet strijdvaardig heeft opgesteld, dat ze heeft nagelaten om de juridische taal aan te wenden om de nationale verzetsgeest aan te wakkeren.

Deze studie heeft ook het bestaan aan het licht gebracht van manoeuvreerruimte voor de bezette bevolking. In de historiografie van militaire bezettingen worden bezette gebieden nogal vaak voorgesteld als zones waar helemaal geen recht heerst en waar de bevolking als slachtoffer wordt blootgesteld aan de brute kracht van bezettingslegers. Ik denk dat ik heb aangetoond dat er onderhandelingsruimte bestond tussen de Belgische gerechtelijke macht en het burgerlijke Duitse bezettingsbestuur. Er kon een professionele verstandhouding en een relatief evenwichtige machtsverhouding tot stand komen. De magistratuur was een macht en geconfronteerd met de bezetter heeft ze zich ook als dusdanig op de kaart gezet. Haar juridische expertise bezorgde haar een machtspositie te midden van de symbolische strijd tussen Recht en Kracht, waarin het internationaal recht als alomtegenwoordig referentiekader fungeerde.

Karikatuur van de staking van het gerecht, verschenen in de Gentse activistische krant *De Vlaamse Smeder*, mei 1918. (Foto ADVN)

1 / 7 / 2013

◀ Terug ▶

Studiedag over Joden en verzet

Naar aanleiding van de 70ste verjaardag van de herdenking van de aanval op het 20ste konvooi, organiseren Cegesoma en Kazerne Dossin samen een **studiedag** rond het thema 'Joden en verzet'. Deze studiedag richt zich naar een breder publiek en vindt plaats in Kazerne Dossin (Mechelen) op **20 november 2013**.

Op 19 april 1943 vond een unieke gebeurtenis plaats in de geschiedenis van de bezetting in west-Europa. Op die dag vertrok uit Mechelen een trein met 1631 Joden, op weg naar een zekere dood. Tijdens een bocht nabij Boortmeerbeek werd het konvooi aangevallen door drie jongemannen, bewapend met één revolver en per fiets vertrokken aan het Meiserplein in Schaerbeek. 17 mensen wisten te ontsnappen uit de enige wagon die ze konden openen. Gebruikmakend van de daaropvolgende verwarring, slaagden 219 personen erin te vluchten alvorens de trein het Belgische grondgebied verliet; 25 onder hen werden gedood en 91 opnieuw aangehouden. In totaal hervonden 120 gedeporteerden hun vrijheid.

Deze gebeurtenis vormt de aanleiding om een studiedag te organiseren rond een ruimer thema. Hoe traden Joodse mensen toe tot het verzet? Wat was hun verhouding met andere verzetsbewegingen? Er zal aandacht zijn voor de rol en plaats van de Joden in het verzet, maar ook voor individuele strategieën, ook in de context van de internering in Kazerne Dossin. Deze studiedag vormt ook de gelegenheid om aandacht te besteden aan specifieke casussen (zoals Luik) of om de aandacht te vestigen op lopend onderzoek. Er is ook ruimte voor het thema van de naoorlog en de herinnering aan het verzet.

Per spreker is 15 minuten voorzien, waarna er ruimte is voor discussie. Het definitieve programma met alle bijkomende informatie (inschrijvingen) wordt na de zomer bekendgemaakt via de websites van Cegesoma en Kazerne Dossin.

Chantal Kesteloot

19 / 6 / 2013

29 oktober 1944 : hulde aan Joodse helden. Een ceremonie georganiseerd door het Joods Verdedigingscomité bij de Nationale Schietbaan. De verzetslui staan op de eerste rij. (Collectie Cegesoma)

◀ [Terug](#) ▶

Belangrijk bericht

Omdat het CEGESOMA dit jaar grote financiële bezuinigingen moet doorvoeren, zien we ons genoodzaakt om enkele uitzonderlijke maatregelen te treffen. **Vanaf maandag 10 juni, en dat zeker tot 31 december 2013, zal het transport van documenten uit het depot in de Belgradostraat naar de leeszaal van de Luchtvaartsquare enkel nog maar op maandagen plaatsvinden.** Als u tijdens de week – vanaf dinsdag 9u – documenten wil raadplegen uit de Belgradostraat, zal u die voortaan vóór maandag 8u moeten aanvragen.

Verder zal het *Cegesoma Berichtenblad*, waarvan de publicatie dit najaar voorzien is, enkel nog verspreid worden in digitale vorm op onze website (onder de rubriek 'Publicaties' klikken op 'Berichtenblad').

Ten slotte zal het vierde nummer van jaargang 2013 van het *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* pas in januari 2014 verschijnen, en niet in december 2013.

◀ [Terug](#) ▶

MRAX-archieven overgedragen aan het Cegesoma

Het Cegesoma heeft zopas de overdracht van de archieven van de *Mouvement contre le Racisme l'Antisémitisme et la Xénophobie* (MRAX) afgerond. Dit indrukwekkend archieffonds bevat eersterangsinformatie over de geschiedenis van de immigratie in België sinds de jaren 1960 én over de opkomst van de multiculturele samenleving in ons land.

Het fonds wordt momenteel geklasseerd in ons nieuwe depot in de Belgradostraat.

MRAX ontstond in 1950 en was een initiatief van voormalige Joods-communistische verzetslui, die vooral in de schoot van het [Onafhankelijkheidsfront](#) actief waren geweest. De beweging stond eerst gekend onder de naam *Union des Juifs contre le racisme, l'antisémitisme et pour la paix* (UJRAP), en daarna als *MRAP-Belgique* (*Mouvement de lutte contre le racisme, l'antisémitisme et pour la paix*). De organisatie, die onder de leiding stond van Hertz Jospa, werkte sinds 1950 mee aan het Franse tijdschrift *Droit et Liberté* en verzorgde de verspreiding ervan in België.

Toen België, door de grote nood aan industriële arbeidskrachten, vanaf de jaren 1960 getuige werd van nieuwe migratiestromen, ging MRAP zich meer en meer richten op de vraagstukken rond opvang en integratie. Geconfronteerd met deze nieuwe realiteiten, nam de beweging ook de strijd tegen xenofobie op in haar programma. In 1966 veranderde de naam daarom in MRAX.

Sindsdien heeft MRAX zich steeds geprofileerd als een van de belangrijkste spelers in de strijd tegen raciale uitsluiting. Die strijd vertaalde zich in talrijke preventiecampagnes, projecten rond permanente vorming, tentoonstellingen, studiedagen over discriminatie in het algemeen, tussenkomsten op het nationaal-politieke plan met het oog op een wettelijk kader tegen racisme, enzovoort. MRAX was ook zeer actief op het terrein zelf, tussen de migrantenbevolking. Vanaf 1969 had ze daarvoor een juridische onthaaldienst.

De MRAX-archieven illustreren zeer goed hoe het naoorlogse België geleidelijk evolueerde naar een multiculturele samenleving. De beweging stond in het midden van de strijd tegen elke vorm van uitsluiting en de archieven tonen alle moeilijkheden van deze evolutie. Aan de hand van de persoonlijke dossiers van de onthaaldienst kan worden kennism gemaakt met de levensomstandigheden van nieuwkomers in België. Daarom zijn deze archieven een uitstekende bron voor immigratiegeschiedenis from below.

Het fonds wordt momenteel geordend in het depot van de Belgradostraat (bezoek op afspraak). Voor meer informatie, contacteer [Mathieu Roeges](#).

Mathieu Roeges

27 / 6 / 2013

◀ [Terug](#) ▶